

КЛЮЧЪТ ОТ КАРЕТАТА НА ПАПА КЛЕМЕНТЕ XI

Две лисабонски истории

Лъчезар Георгиев

THE KEY FROM THE CARRIAGE OF POPE CLEMENTE XI

Two stories of Lisbon

Lachezar Georgiev

The presented text is an excerpt from the prepared print book by Bulgarian writer Lachezar Georgiev Georgiev: **"Pocket stories about the way to the ocean"**. In this publication are stories from the same book. This publication includes two thematically linked short stories with a common title: **"The key from the carriage of Pope Clement The XI"** (I. **"Mission in the Museum of carriages – Lisbon"** and II. **"Meeting at Basilica Eshtrela"**). These stories were written as a result of creative travel a writer L. Georgiev to Lisbon in 2015 and 2016.

From Bulgaria arrives in Lisbon a photojournalist, he must execute a death promise of his uncle – sailor on coastal passenger cruise. The uncle saves a woman named *senhora Celeste*, which wants to shed in the ocean. In return, she handed him a medallion with the image of the Virgin Mary and The Babe Jesus Christ, long held by her kind of Portuguese nobles. A man from the Balkans should put this cross-pendant in the carriage of Pope Clement XI. The coach was given to the Portuguese King Don Joao V for baptism of his Crown Prince. The cross-pendant will unlock prosperity to Portuguese Noblemen and the beautiful *senhorita Joana*, which is the niece of *Donia Celeste*, but will bring good luck to the carrier on the cross – the Bulgarian photojournalist, who also will receive the key to your happiness. The action takes place in the newly opened Museum of carriages in Lisbon. In carrying out its mission, the Bulgarian gets help from Portugal *senor Gabriele de Sosa*. After the Bulgarian photojournalist provides photographs with the placement of the cross pendant at an undisclosed location in the carriage of Pope Clemente XI in front of the beautiful *senhorita Joana*, between two flares up unexpected sympathy that will grow in love. In the narrative, has a very long reflection on the meaning of life and the unexpected happiness.

Key words: carriage of Pope Clemente XI; Museum of carriages in Lisbon; ocean; a Bulgarian photojournalist, stories; a medallion with the image of the Virgin Mary, Basilica Eshtrela, *pasteis de nata*, Jesus Christ, Virgin of Fatima.

I. МИСИЯ В НАЦИОНАЛНИЯ МУЗЕЙ НА КАРЕТИТЕ

Из уличките на стария квартал Алфама се крият неподозирани места за отдых на лисабончани, скрити от любопитните очи на туристите. Само най-добрите познавачи и приятели на тукашната музика – фадото, могат да уцелят заведение, в каквото днес седим със *сеньор Габриеле де Соза* и на чаша тъмночервено виню тинто се наслаждаваме на самотния мургав китарист в дъното на салона. Той е облечен съвсем като онези морски пътешественици-откриватели на непознати територии и пространства, с капитанска шапка, а мотивите, които вкарва дори в изпълненията на класическа китара – менуети, бурета, фуги, носят привкус на някаква загадъчност и своеобразна

атлантическа стилистика, каквато само отличните фадо китаристи с дългогодишен опит могат да извадят от изтърканите грифове на китарите. Звукът от струните се носи като далечно ехо над вълните, блъска се мислено в кила на устремения към непознатото кораб и бавно заглъхва в стените на окиченото с фрески от също тъй пътуващи из времето и пространството каравели и фрегати. И аз още повече съм впечатлен, тъкмо съм се върнал от уморителната обиколка из салоните на Музея на морината, сиреч Националния морски музей, в чиято тишина човек може да съзре в мекия синкав здрач кораби – от епохата на първооткривателите до модерните португалски ескадри.

Със *сеньор Соза*, служител на търговското пристанище в Лисабон, сега в двуседмична отпуски, се открихме покрай моя интерес

преди няколко дни при една моя разходка из доковете в търсене на любопитни места за заснимане, които биха послужили на списанието, за което от дълги години правя фотографии с по някой кратък съпровождащ текст. А това ми е нещо като хоби, нещо като професия, успявам що-годе да обясня делника си на хиляди километри отгук; сеньор Соза съумява го да проумее от разваления ми португалски, който вече две години се опитвам да науча и все не ми се отдава напълно, за сметка на снимките, които пък излизат невероятно красиви и изразителни при това пътуване до португалската столица.

– Когато вчера се добрах до площада при манастира *Жеронимуш*, пред входа се виеше стометрова опашка от туристи и ми хрумна да се отбия в Музея на марината – отпих от чашата виню тинто, великолепното червено вино от региона на Алентежу, с което сеньор де Соза изразяваше гостоприемството си.

– В морския музей всичко можеш да видиш, от каравелите и бригантините до днешните фрегатни кораби – рече Габриеле и изпитателно ме погледна. – Но откъде този интерес?

– Чичо, който е родом от едно планинско село, е завършил морското училище във Варна и години работеше към търговския флот, сетне пое по круизите... Обиколил света, дори преди година слязъл на лисабонското пристанище. От него знам, че в деня за почивка на екипажа, когато туристите имали свободен ден за разходка из града, кръстосвал напосоки край Белем, влязъл в Музея на марината, минал по крайбрежните алеи на река Тежу, дивил се на малките докове с лъскавите яhti... Е, мир на праха му, това е било последното му посещение на музей и финал на една дълга морска кариера. В негова памет реших да се отбия...

– Бом собрино – каза сеньор Соза и също вдигна чаша в знак на одобрение, а репликата му означаваше, че съм добър племенник.

– Искал е да посети и Музея на каляските и каретите, но не му е стигнало времето, круизът трябвало да поеме вечерта по график към Рио де Жанейро – припомних последния си разговор с чичо ми. – Знаеше, че ми предстои пътуване до Лисабон и поръча, щом се озова на брега на Тежу, да разгледам необичайната колекция и...

– Разбирам – кимна сеньор Соза. – Е, утре съм на твое разположение. Но музеят вече е в нова сграда.

– Това научих и аз. Надявам се да ми я покажете!

Малко преди обед на следващия ден изчаках сеньор Габриеле пред манастира *Жеронимуш*. Качихме се на туристическа карета с още неколцина любопитни спътници. Брюнетка с дълги ботуши и кожени ръкавици опъваше поводите и подвикваше на снажния кон на име Флабий. Каретата зави преди президентската резиденция влясно край парк с паметник, шадраван и няколко палми, сетне по алея край кулата Белем, оттам жената кочияш подвикна и след рязък завой пое досами сините води на река Тежу. Отдалече естуарът на огромната река, откъдето някъде към дъното на хоризонта започваше необятната синева на Атлантика, искреше облян от слънцето в палитра от сребърни и златисти цветове. Край могъщата фигура на Христос Властителя на отвъдния бряг навлизаше, подобно на призрачно видение, ослепително бял круиз. Той вече прекоси моста „24 април“, свързащ двата бряга на многовековния град, и отмина към пристанището, а аз все още стоях с широко отворени очи и си припомнях заръките на покойния ми чичо, който в един също такъв ясен ден бе акустирал със своя туристически кораб, за да запази една тайна и една заръка. Стори ми се, че тъкмо сега от палубата на белия круиз той ми кима благосклонно и се усмихва на ентузиазма ми. След паметника на първооткривателите, загубих посоката и се окопитих едва когато

Флакий заби копита в двора на новопостроена продълговата сграда. Габриеле ми направи знак, че е време да слизаме заедно с неколцината пасажери, които също като нас се бяха запътили към касите на Музеу Насионал душ Кочис, и рече:

– Сеньор *fotografo*, сетих се за този ваш чичо и за неговия интерес към нашия музей. Не е ли малко странно?

– Всъщност... днешното посещение ми е завещано от него.

– Как така?

– На палубата на круиза в онзи ден преди година се разхождаха възрастна дама, която изведнъж се спуснала към перилата в опит да се хвърли. Чичо, който бил на вахта, скочил и успял да я хване. В последния миг... И не пропуснал да измърмори нещо на български... Тя пък се зарадвала, като да среща отдавна чакан гост, и докоснала в знак на благодарност ръката му.

– Каква връзка има това с нашия музей?

– Дамата била от Лисабон, а тази история станала малко преди пълният с туристи кораб да се отклони от Атлантика към естуара на река Тежу. Признала на спасителя си, че ѝ оставали само месец-два заради нелечимо заболяване и изневиделица ѝ хрумвало, че е по-добре да нахрани рибите с немощното си тяло.

– Но не е ли имала роднини? Някой да се грижи за нея?

– Внучката била с нея. Млада дама, или по-точно девойка; на нея старата жена не искала повече да бъде в тежест след това последно пътуване.

– А после?

– Щом се окопитила, възрастната дама благодарила на чичо ми. Казала му, че секунди преди края преминалият живот отново изтекъл пред очите ѝ. Преосмислила решението си и решила да изживее онова, което Бог щял да ѝ отреди, и още малко да се порадва на единствената си наследница, тъй

като провидението много рано отнело в нелепа автомобилна катастрофа родителите на момичето. А и забравила за нещо, което трябвало да свърши на финала. Затова подареният от моряка живот имал важна стойност за целия лисабонски род на дребни някогашни благородници, с чието потекло обаче се гордеели и дори пазели родословна книга за произхода на дедите си, имали честа да служат в двора на португалския крал дон Жуау V Великодушния и в епохата на кардинал дон Нуну да Куния.

– Виж ти!

– Сетне старата дама помолила чичо ми да не споменава на никого за произшествието. Свалила изящен синджир, на който бил закачен малък сребърен кръст с лика на Богородица с Младенеца в ръце, и казала – това, сеньор, е скъпа семейна вещ; принадлежала е на фамилията ни от няколко века насам. Била е подарък, осветен от папа Клементе XI, който получила далечна братовчедка на прадыдо ѝ, в качеството си на придворна дама по време на аудиенция от страна на папска делегация за кръщението на невръстния престонаследник Жозе I, син на крал дон Жуау V. В рода имало поверие, че кръстът трябва да се върне в каретата на папа Клементе XI, на видно и сигурно място, при това чрез чужденец, идващ от Балканите; тъй като потеклото на самия папа е от западния край на полуострова, по-точно Светият отец е считан за роднина на албанския герой Георги Кастриоти или по-известен като Скендербег, непримирим поборник срещу настъпващите османски войски и достоен защитник на християнските народи...

– Доста усукана история – смънка на свой ред сеньор де Соза. – Да, чел съм, че Искандер бей бил заложник на Мурад II, сменил вярата си и водил османската кавалерия, имал победи и си прославил името. Но се върнал в Албания, отрекъл се от исляма, вдигнал въстание, сключил съюз с Венеция, сетне

бил покровителстван от неаполитанските крале Фердинанд и после от Феранте I; след превземането на Константинопол пък получил благословията на папа Пий II и громил османските войски, а балканските народи пеели песни и разказвали легенди за него. С други думи, Клементе XI е имал защо да се гордее със Скендербег. Но оттогава до възкачването на папата на престола във Ватикана изтекла доста вода. А пък от смъртта на Светия отец насам също има няколко века. Затова не проумявам какво чак толкова значение има една скромна наглед сребърна верижка, макар и в добавка към нея на Божия кръст, Богородица и Младенеца?

– Съгласно поверието, след като синджирът с кръста се положи в каретата, която лисабончани считали за чудодейна, и на самия род претърпял революции, детронации, конфискации и какви ли не превратности на съдбата, най-сетне ще му потръгне, а ще отключи късмета и на изпълнителя на поличбата, своеобразна награда за усилията и старанието...

– С една дума, предсказание за чужденец, носещ щастие на един разсипан от събитията и времето дом... И благослов, то се знае. Но защо чичо ти сам не е изпълнил предреченото?

– Той все пак опитал. Още повече, че бил силно впечатлен от снимките, които възрастната дама още на круиза му показала и близо час разказвала историята на рода си. Но когато дошъл в същия ден при стария музей на каляските и каретите, вече тъкмо пренасяли експонатите в новата сграда, пред която в момента стоим. А и не успял повече да се мотае из стария Лисабон. Казано по-ясно, чичо имал броени часове, а круизът потеглял привечер... Щом разбрал, че имам път към португалската столица, решил да ме повика... После написал прощално писмо до доня Селесте в Лисабон, в което уведомявал, че моя милост ще е действителният изпълнител на нейното последно желание. Дори ми заве-

ща скромна сума за пътуването. И ето ме тук, с вас, сеньор Габриеле...

– Само че как бихте изпълнили неговата последна воля, драги ми собрино? При тези камери, охрана...

Не отвърнах. Замислих се. Извърнат към река Тежу, наблюдавах плискащите се с мек плясък в дока с белите яхти вълни, видях гърба на коня Флабий да се отдалечава с царствена походка, теглейки с лекота празната туристическа карета, и се запътих към билетните каси. Платих за двама души и поканих моя спътник да ме придружи из просторните изложбени зали на музея.

Докато изкачвахме стълбите към втория етаж, откъдето бе входът за южното крило, сеньор де Соза отново зададе въпрос, който ме накара да го погледна втренчено:

– Дори да заблудим разпоредителите и да свършиш това, което си замислил, все пак трябва да удостовериш пред португалските роднини, че именно ти си изпълнителят.

Спогледахме се. Трябваше да измислим нещо.

– ... Виж, аз много-много не хващам вяра на тези някогашни дворянски истории. В нашето глобално и объркано време, драги ми сеньор де Соза, те звучат като истински анахронизъм от далечна епоха, която ми е чужда и непонятна...

Сеньор Габриеле де Соза ме погледна укорително и прекара пръсти през прошарената си коса:

– Любезни ми сеньоре, винаги трябва да имаш упование в добрите начинания на предците, и винаги да се боиш от онези, които могат да причинят зло на ближния. Ако можеха хората да го проумеят, в света нямаше да има толкова беди и скръб. И тъй като в поверието на някогашните лисабонски благородници, нищо че не са от най-високо потекло, не намирам нищо, което би могло да навреди нито на нас двамата, нито

на тази великолепна експозиция, предлагам да продължим...

След тази уместна забележка набързо прекосихме северното крило на музея, хвърлихме по някой поглед върху каретите на доня Мария Францишка Бенедида, елегантния малък впряг на дон Педро V и още няколко возила, сетне пристъпихме към дългия салон на южното крило, където ни посрещна великолепието от подредени една зад друга колесници, дворцови и папски карети, а и возила на няколко века; на табелите пред тях успях да разчета, че са екипажи от всякакъв калибър – да речем, тук бяха каретите на Филип II, на доня Мария Францишка де Сабоя, каляски за коронаване, лична карета на момчето престолонаследник, а и още возила на принцеси, от времето на класицизма и барока, докато в единия край на салона забелязахме истински скулптури на три двойки впрегнати коне, които теглеха огромна карета и в първия миг изглеждаха като живи под богато украсените юзди, стремета, поводи. Подадох телефона си и сеньор Соза изщрака няколко кадъра с мен, снима и себе си, после ме поведе към номер 37. Пред церемониалната италианска карета различих голям надпис на португалски: СОСНЕ ДО ПАПА КЛЕМЕНТЕ XI. Сърцето ми заби ускорено. Усещах как пулсът ми се учестява и попитах по-скоро на себе си:

– Значи, каретата, заради която пропътувах хиляди километри...

– Точно това великолепието е подарък от папа Клементе през далечната хиляда седемстотин и петнайсети за португалския крал Жуау V – отвърна сеньор Габриеле. – Символично папата изрекъл, че връчва блажените юзди с благословени песни за Светото кръщение на принц дон Жузе... Той бил смятан по право за престолонаследник, тъй като кралицата Мария-Анна Австрийска, която имала шест деца, отначало дарила

краля с момиченце, а то било бъдещата избраница на испанския крал Фернандо VI. Родила и момченце, Педру, което обаче живяло само две години. След смъртта му се родил Жузе I, щял да е дълголетник, да се ожени за Мариана-Виктория Испанска, да възстановява столицата си след голямото лисабонско земетресение от хиляда седемстотин петдесет и пета; като минеш на площада Праса ду Комерсиу, ще видиш неговата конна статуя от бронз, на този площад се намирал разрушеният от земетръса Кралски дворец... Народът наричал площада Террейру ду Пасу; до кралския паметник издигнали и Триумфалната арка, откъдето можеш да излизеш право на търговската улица Руа Аугушта...

– Все пак да се върнем при щедрия дар на папа Клементе XI!

Сеньор Соза продължи с вродената за тези случаи дори у обикновените португалци гордост:

– Върху задната kota на каретата е монтирана фигурата на момче с пламтящо сърце, което символизира обич и привързаност... Може би заради тези позабравени днес ценности е трябвало тъкмо тук да се върне и сребърният кръст с образа на Божията майка и Младенеца. При това, на точно определено за целта място.

– Да, едно чакано от няколко века завръщане. Но по каква причина чак сега и защо тъкмо на мен се пада?

– Ще трябва да си отговориш сам... Ако знаех, бих ти подсказал.

Извадих сребърния синджир и той просветна в ръката ми. Ликът на Богородица с невинното дете в ръце ми стопли дланта. Но как щях да прехвърля непосилния за мен товар, без да ме забележат разпоредителите, които зорко бдяха от неколкокото ъгъла на салона; на всичкото отгоре и камери бяха вторачили зорки очи от тавана на просторното помещение и нито едно фриволно движение

извън оградената с копринени шнулове зона не би им убягнало. И къде беше ключалката, която да поеме; не, не – по-скоро да отключи – или пък да заключи, очаквания сребърен синджир със светите образи...

– За да имам доказателство, че съм оставил тъкмо в папската карета онова, което очаква цяло родословие някогашни португалски благородници, добре ще е да снимаш всяко мое действие – отбелязах, леко извърнат към сеньор де Соза. – Огледах отвсякъде каретата и мисля, че съм близко до отговора.

– И какво откри? – сеньор Габриеле ме наблюдаваше изпитателно. – Все пак чичо ти е било редно да даде повече подробности.

– Той... Той спомена за някакво сърце, което трябва да се заключи. Не може да е друго, освен сърцето на момчето, изобразено на задната кота. А ти на всяка цена гледай да запечаташ мига...

Сеньор де Соза кимна и застана в очакване да направя нещо смислено, а наред с това и безобидно. Внезапно ме връхлетя странна мисъл; припомних си думите му и тръгнах бавно към задната част на каретата. Момчето с пламтящото сърце седеше изваяно, съвсем като живо, с благ поглед и лека усмивка, сякаш ми припомняше за някогашните немирни дни, когато тичах по брега на планинската река под къщата на родителите на майка ми, при тях бях отрасъл, всяко лято мятах въдицата и това замятане бях усвоил до съвършенство; сетне и през ваканциите в университета, а и в свободните си дни, щом поех с фотографския занаят в редакцията, продължавах да овладявам тези умения край реките, подобно на най-запалените въдичари по брега на Тежу. Това бях аз, малкият и никому неизвестен момък от далечното балканско селце. А сега, след толкова години, трябваше да си припомня тези умения, за да мога светкавично, без някой да ме забележи, да поставя сребърния синджир с лика на Божията майка и Младенеца в огненото сър-

це, което държеше момчето от каретата на папа Клементе XI. Щеше ли да се получи? И какво ще се отключи; какво ще се заключи?

Наблюдавах съсредоточен. След минута взиране открих малка пролука в леко разтвореното сърце, широка колкото да поеме поверената ми верижка и кръста със свещените ликове. Откритието ме поразя – значи това трябва да е ключът от каретата на светия отец!

Не правех нищо незаконно, и все пак усещах пулсиращата в слепоочията ми кръв. За миг си казах, че не ще успея да изпълня заръката на покойния ми чичо, който се грижеше за мен като за свой син след кончината на рано отишлите си от този свят мои родители, а щом се завърнеше от далечно плаване, идваше в къщата на дядо и баба с подарък за мен и старите. Не исках да го разочаровам, но как точно да се прицеля и да метна скъпата верижка...

По някое време усетих как сеньор де Соза стиска ръката ми и шепне:

– Време е да се стегнеш! През тези няколко минути изтича смяната на разпоредителите, забелязах как се разшаваха. Не пропускай възможността. Тъкмо ще изглежда безобидно дори и пред камерите. Ако беше взел професионалния апарат, щеше да е още по-добре, но пък ще привлечем внимание, тъй че и с мобилния ти ще запечатаме кадри. Стига да не се откажеш!

– Чакай, чакай! – плеснах се по челото и се вторачих в гладно избръснатото лице и сребреещата коса на сеньор Габриеле. – Мисля, че пропуснах нещо!

– И чак сега се сещаш? – недоволно ме изгледа сеньор де Соза, поемайки телефона от ръката ми.

– Припомних си една реплика от страна на чичо, на която при последния ни разговор не обърнах внимание.

– Какво толкова?

– Спомена, че ако в момента, когато оставям талисмана на португалските благо-

родници в каретата на светия отец, се случи нещо необичайно, да не се плаша. Така му казаха възрастната жена в онзи ден на палубата на круиза...

– Сега пък аз се замислих – сеньор Габриеле впери в мен очите си с цвят на бразилско кафе. – Все пак, каквото и да става, от мен се иска да запечатам важния миг! Дори да ни арестуват!

– Дори да ни приберат! – кимнах и му дадох кратки указания как телефонът ми най-добре прави снимки. Всъщност камерата си я биваше, боравеше с достатъчно пиксели, за да извади качествени кадри при всякакви ситуации и дори все по-често за неудобните места при снимане я ползвах вместо дигиталния фотоапарат.

Внезапно, за секунди, осветлението в продълговатия салон угасна. И в дрезгавината, процеждаща се през прозорците отвън, колоната с царствени колесници и карети засия в призрачни бледосиви и сребристи цветове. „Сега е моментът!“ – казах си и видях как сеньор де Соза следи всяко мое движение. Нямах да го разочаровам.

Протегнах се и метнах с ловко движение синджирчето с образа на Света Богородица и Младенеца в пролуката на сърцето, което момчето от задната кота на каретата държеше в ръце. Усетих как верижката и после целият талисман-символ потъват в разтвореното сърце, а сетне отворът внезапно се затвори. По-точно – заключи се! Всичко, което вършех в момента, бе сподиряно от няколко ослепителни светкавици на фотоапарата, което означаваше, че сеньор Габриеле също бе съумял навреме да запечата няколко доказателствени кадъра за идните поколения на един стар и незаслужено пренебрегван от съдбата, времето и историята род на дребни, но достойни португалски благородници. От какъвто болярски род пък произхождаше и чичо ми, и моя милост, по времето на втората българска държава. Доказано от родосло-

вието, което сам чичо ми си бе направил труда да проучи преди време...

Изведнъж осветлението се появи, сякаш нищо не се бе случило. Камерите отново вторачиха любопитни очи в посетителите, но ние вече се бяхме отдалечили на благоразумно разстояние от каретата на папа Клементе XI.

Сега оставаше в някое ателие по търговската улица “Руа Аугушта” да извадим върху фотохартия снимките, които бе съумял да направи сеньор Габриеле де Соза, а те, както се убедих, бяха с отлично качество. Доказателственият материал за доня Селесте или за внучката, непознатата за двама ни сеньорина Жоана, щеше да е налице. След това щяхме да ги потърсим из Лисабон благодарение на адреса и телефоните, които чичо ми бе оставил, в случай на успешен финал за лисабонската ми мисия.

Сеньор Габриеле де Соза отбеляза, пригладжайки сребрилата си коса, която вън от музея на каляските и каретите изглеждаше мека, чуплива и го правеше симпатичен наглед петдесетгодишен мъж:

– Запалихте ме вие с вашата история... – и сетне тихо добави, като на себе си. – Успяхте да извадихте един самотен и застаряващ чиновник от пристанищната му летаргия, особено пък когато пътешествията са вече само легенди и можеш само да гледаш с носталгия отдалечаващите се круизи, докато ти оставаш винаги на брега. Това, което сторихте днес, сеньор, никак не е малко...

***

После... След няколко недоразумения по телефони и сбъркани адреси, с помощта на сеньор Габриеле де Соза все пак успях да открия Жоана в собственото ѝ ателие на художник и графичен дизайнер. Работата беше там, че нейната леля Селесте вече се бе представила в онзи по-щастлив, по-добър и далеч по-хрисим свят, който очаква всеки от нас, а ние забравяме за неговите скрити послания,

улисани в дребните си тревоги, копнежи и амбиции.

Жоана надмина очакванията ни. Тя разглеждаше с явно удовлетворение снимките от моето приключение при каретата на папа Клементе XI. Беше изумителна в полупрозрачната си светлосиня рокля, която бе в унисон с нейното матовото лице, излъчващо цвят на нежен кехлибар, с изящно елегантната фигура и с дълбокия поглед в меките изумрудени очи, в които потъвах все по-надълбоко, сякаш бях стъпил върху палубата на круиз за далечно плаване в Атлантика, на излизане от естуара на река Тежу.

В този миг сеньор Габриеле де Соза приглади сребреещата си коса, преди да се сбогува с нас, и рече по-скоро на себе си:

– Винаги има надежда за самотните души, и е нужно нещо съвсем малко, наглед дребно и незначително, да преобърне света им...

Стиснах ръката му с благодарност. Младата дама на свой ред изрече „муйто obrigado“. Дватама с Жоана изгледахме как приведената му фигура се появява на улицата, смесва се с пъстроцветното множество, а пред него блясва Лисабон с цялото си великолепиe от църкви и старинни сгради, с пристанището, моста „24 април“ и белите яхти, плискани от меките синьозелени багрина Тежу.

Видях с крайчеца на очите си, че Жоана погледна към мен, очите ѝ ме обгърнаха и дватама заплувахме към изгрева, който заливаше с огнени отблясъци дълговечната река и корабите, бавно и с някакво вродено достолепие излизали от нея, отправяйки се за далечен път в моретата и океаните на вечната земя.

II. СРЕЩА ПРИ БАЗИЛИКА ДА ЕШТРЕЛА

Много се чудя на този град, пълен с نابожни хора от близо и далеч, преуспяващи фондации, банки, туристически фирми, со-

лидни фондации в полза на човека и природата и какво ли още не. Като всичко му е толкова наред, защо от година на година бездомниците, просяците, продавачите на шапки, очила и всякакви сувенирни дрънкулки се увеличават? Дали е нещо закономерно, по висша повеля, откакто свят светува – до благоденстващият да се реди поне един низвергнат от съдбата. Предупреждения ли ни праща провидението с резките контрасти на протягащи ръка за милостиня и загладените туристи с фотоапарати в ръка; с препълнените паштеларии, ресторанти и магазини и излегнатите по пейките на Авенида да Либердаде скитници? На малката уличка, носеща името на писателя Камило Кащелу Бранку, са издигнати солидни сгради на фирми и току пред стъклата им, върху широките приземни первази, всяка вечер опъват спални чували поне по неколцина бездомници. Любопитните европейски туристи намират това за атракция и част от духа на мегаполиса и съм чувал някои да споделят, че с удобните и широки, скрити под стрехите первази са истински места за убежище на страдащите, чието възникване Божията промисъл е вдъхнала в архитектурната концепция на Лисабон и вероятно, с мълчаливото съгласие на местните управници – дело, по своята идея хуманно и нелишено от човеколюбив подтекст.

Ето ме и мен, вървя из квартала под „Сана Палас хотел“ и по-скромния му конкурент „Феникс Урбан“, минавам в калдъръмена уличката под моста на булеварда, строен още в началото на миналия век, и се озовавам пред местния супермаркадо – местен магазин, достъпен за обикновените лисабончани. Пълня с храна сàку – здрава найлонова чанта, донесена от България. В нея има вкусни пълнозърнести питки, кейжу – сирене или поточно кашкавал, на който португалците са майстори, слагам още пакетирани салам, кутийка мантейга – местно краве масло, накрая десерт – паштел де ната, и то се знае,

бутилка червено вино тинто от региона на Алентежу.

Прежуря свирепо юлско слънце и полъхът откъм река Тежу, нахлуващ от океана, тук, на по-високите места, едва се усеща. Някъде към обяд е и дори неуморимите строители на сградата над стария мост са се покрили за отдих. Фандромата и багерът са оградени с леки заграждения, няколко купчини чакъл очакват машините наново да подхванат монотонната си мелодия. Пътеката нагоре след завоя е тясна и двама пешеходци трудно могат да се разминат, добре е; че минувачите съвсем са оредели.

Крача край стъклена врата на солидна фирма, препъвам се по неравния тротоар от ситни павета и изведнъж на пътя ми се изпречва брадясал непознат мъж, нисък, с широки рамене и студени сиви очи. Дрехите му са раздърпани. Сами сме на улицата, а той опитва да завърже разговор на английски, който, види се, много-много не му се отдава, затова изгърва и по някоя португалска дума, тя обаче обаче звучи на някакъв особен диалект. Протяга ръка и иска милостиня за гладното си невръстно дете. Трябва непременно да му купи някаква храна, с настойчив поглед продължава той да ме увещава.

Такива като брадатия у нас си ги имаме достатъчно край храмове и обществени сгради из по-големите градове, то си е един вид техен бизнес и от него си преживяват, и едва ли е толкова укоримо, щом държавата си притваря очите и много малко може да предложи на несретниците. Но този мъж тук е някак по-особен. Неговата настойчивост крие нещо властно и нетърпящо отрицателен отговор.

– Аз съм българин! – повтаря той няколко пъти на разваления си английски.

– Щом е така, от кой край на България си? – питам и аз на английски, после задавам въпроса и на български.

– От София, разбира се! – някак обидено ме поглежда непознатият пак на английски,

сякаш ме укорява, че може да му изглеждам като някакъв си провинциалист от забутаната чак на Балканите държавица.

– А от хляб не се ли нуждаеш? – вадя двете вкусни питки и му ги подавам. – Още парят, току-що ги извадиха от магазина! Имам и сладкиш за детето – паштел де ната, много е вкусен, ще му хареса...

Последните си думи произнасям на български.

Брадатият обидено поклаща глава и прави знак с пръсти, че за детето му са нужни само евро банкноти. И продължава със знаци, че от мен иска единствено пари, но не някакви си евроцентове, а нещо солидно, което подобава на изискания ми вид на български джентълмен. Види се, иска му се на всяка цена да ме убеди във важността на факта, че и двамата сме българи, а от това следва как без да се замислям, сега и веднага, да се бръкна и да му направя дарение.

– В момента не мога да помогна, парите ми заминаха в магазина и купих ето тия покупки! – сега отговарям само на български и соча към пълната с продукти чанта. – Вземи, каквото ще е полезно за детето ти. Искам да споделя храната си с теб, все пак, казваш, българин си...

Той ме гледа неразбиращо, после се досеща и на свой ред пак клати отрицателно глава. И повтаря машинално:

– Българин си! – и сочи с пръст към чантата ми, върху която е българското знаме и отчетлив надпис „От любов към България“.

– Само че ти не си българин! – отвърщам и на свой ред поклащам отрицателно пръст. – А и аз нямам евро, да ме прощаваш. Никога не нося много пари в себе си. Някой цент ми е останал, но ти искаш банкноти.

– Не си българин! – повтаря мургавият брадат мъж и ме мери право в очите.

С една дума, удря ме на чувство, опитва да ми намекне нещо, може би за гузна съвест,

или пък нещо позабравено, дори сочи към сърцето ми, после показва булеварда, където се виждат сенките на сити и доволни туристи. После се обръща наново към мен, мери с очи часовника, златния пръстен и чантичката ми и сякаш иска да ми внуши, че в тази ситуация той е носещият мир; той е миролюбиво настроеният, тъй като в тази безлюдна уличка и друго би могло да ми се случи.

Усещам заплахата в очите му. В този миг късметът застава на моя страна. Докато се разправяме, излизаме на широкия булевард, а там вардят двама полицаи здравеняци. Те мятат строги погледи към мургавия и бързо се досещат какво се случва. Непознатият се връща бързо назад и потъва в сенките на безлюдната уличка. Но преди си тръгне, ядовито произнася по мой адрес:

– Не си българин!

„А ти си един ментиро!“ – думата означава „лъжец“, процеждам я тихо през зъби по негов адрес. Полицаяте ме позаглеждат зачудено, но нищо не казват и продължават зорко да оглеждат случващото се по булеварда.

Това „не си българин“ и сочещата към сърцето ми ръка на непознатия скитник ме преследва в хотела. Призори минава, а все още не мога да затворя очи. В главата ми е пълен хаос – а ако човекът наистина е имал нужда; ако в действителност е трябвало тъкмо в този час да получи помощта за лекарство на детето си и от това зависи невинният живот на младенец; ако, не дай Боже то е болно и аз съм станал неволно причината за някакво лошо стечение на последващи събития? Господи, да прелетя цяла Европа и да не мога да затворя очи заради някаква може би скътана из джобовете ми банкнота, която е трябвало да извадя и да подам на непознатия...

Рано на другия ден на площад Росиу имам в паштеларията – сладкарницата, където на цяла стена срещу входа с едри букви на португалски е написано „A historia do Pastel de nata“, означаващо в превод – история на

каймачения сладкиш, или по-точно, на сладкиша със сметана. Вляво е залата с помещение, определено от стопаните на заведението като фабрика за сметана, в което се приготвят прочутите лисабонски сладкиши. Жоана е седнала на изискан диван с дамаска в скъп син плат. Над главата ѝ върху цялата стена се простира картина-пано, изобразяваща платноходни фрегати в залива на река Тежу при кулата Белем. Едноцветната графика в син цвят е сглобена от рисувани плочки теракот и придава дълбочина, в която кестенявата посетителка сякаш плува на своя старинен стол между платноходите и старинната кула. Тя вече е поръчала кафето и паштел де ната, специалитет на заведението. В залата е ярко осветено от два луксозни полилея, вдясно е *fabrica da nata – pasteis de nata*, помещението за производство на прочутите сладкиши, от което излизат сервитьори с препълнени табли. Сядам срещу Жоана, докосвам дланта ѝ и потръпвам. Тя е невестинка, с дълбоки като океана очи, с фино лице, придобило мек загар от лисабонското слънце, с коси, които се спускат като малки кестеняви фонтани върху гърдите ѝ. Кани ме, но въпреки приветливото ѝ изражение и любезността не докосвам нито кафето, нито сметановия сладкиш.

– Какво има? – недоумява тя. – След чудесния завършек на случая със семейното ни бижу, което най-после, благодарение на теб, отново е в каретата на папа Клементе XI, а моите роднини те благославят и скоро ще организираме вечеря в твоя чест, днес изглеждаш доста особено, бих казала странно...

– По-добре да ти разкажа отначало какво ми се случи вчера – отвърщам замислено.

И започвам историята с просяка, открай до край. Не пропускам за моя паштел де ната от магазина, който исках да пратя за детето на непознатия. Накрая завършвам с думите:

– Португалците, с които общувах досега при това мое пътуване, ми станаха скъпи на

сърцето. А най-много ти... Но какво ще си каже всеки от вас, щом научи за постъпката ми? Оставих човек в беда, нищо че го сметнах отначало за ментиро... Но ако все пак е имал болно дете? Какво ми струваше да изтичам до хотелската си стая и да се върна при него с подобаваща банкнота? Нима не е християнско, нима не би било праведно? А сега, да стоя пред теб и да се червя...

Жоана слага длан върху моята и ме поглежда замислено с дълбоките си очи:

– Разбирам, че си приел тази история твърде лично. Ясно е, само човек с добро сърце би се почувствал така. Само че нека и аз ти кажа нещо – просяци и несретници в Лисабон, а и навред из Европа, пък и по света, е имало и ще има, за жалост. Едни от тях са незлобливи, има недъгави, ще ги видиш навред пред храмове, манастири, музеи, паметници да досаждат на туристите. Но има и такива, които не са чак толкова хрисими. Не е никак трудно за един отчаян, гладен, озлобен да посегне на ближния си. Затова си мисля, че си се отървал леко. Занапред бъди по-внимателен!

– Може би си права, само че този човек бе толкова убедителен в страданието си!

– Всички те са великолепни манипулатори, подобно на тези, които ти предлагат шапки и очила при паркинга на туристическите автобуси при площад Маркеш де Помбал, и онези анголци и румънци, протягащи ти шаловете край манастира Жеронимуш, при кулата Белем, Паметника на първооткривателите, на Росиу, до паметници и къде ли още не... Затова човек трябва сам да се варди и да дава само там, където е явно, че трябва да спусне нещо в дланта на протягания ръка за милостиня.

– Навярно си права – отвръщам колебливо. – И при нас, в България, ги има, ще те срещнат, ще ти гледат на ръка, ще те благославят, докато не ти измъкнат някой лев от

ръцете. – Откажеш ли, започват да те кълнат до девето коляно, чак да ти настръхнат косите...

– Позната история! – махва с ръка Жоана. – Все пак хапни от сладкиша, на дама не се отказва!

– Право да си кажа, изгубих апетит и ми се отпи след всичко това. Но наистина си права, не бива да сърдя домакинята – опитвам от паштела. – М-м, по лисабонски вкусно!

– Чудесно! – разтваря тя лице в широка усмивка. – Тогава, след паштел де ната, отиваме на разходка. Нека бъде изненада и моля, без възражения!

Така след половин час вече пътуваме с такси по сенчестия Авенида да Либердаде, любуваме се на широките корони на палмите, сетне автомобилът извива край някогашния бенедиктински манастир Сан Бенту, познат като Дворецът на националната асамблея и седалище на португалския парламент, после поема по широк булевард с достолепни сгради в мрамор и стъкло, докато най-сетне спираме пред храм от бял камък.

– Това е Базилика да Ештрела, съчетава барок и неокласически стил – сочи с ръка Жоана. – Знаеш ли, кралица Доня Мария I дала заповед за строежа ѝ, да издигне църквата, ако Бог я дари с престолонаследник. И това се случило... Лисабончани много обичат това уединено и благо място. И аз често идвам тук, затова реших да го споделя с теб. Ето, пред храма също има несретници, но са някак по-благ и нещастни, тъй че може да им спуснеш по някой цент в ръката.

И тя сочи превития до входа мъж. Той е куц, с един крак, без протеза, с подвит на лявото коляно панталон. Крепи се на патерици, а при здравия му крак лежи разтворена сламена шапка, в която вече има няколко дребни монети. Бъркам в джоба си и

пускам монета от две евро. След мен същото прави и Жоана. Нещо ме стяга за гърлото.

– Няма ли да свърши болката и страданието?

Тя хваща ръката ми, сякаш е съпричастна с онова, което се въртеше в главата ми:

– Теняма да се свършат, нито несретниците ще се замогнат от нашата скромна лепта, но поне да сме чисти пред Оногова... И пред себе си... Хайде, да влизаме вече. Първо при статуята на Света Фатима! Когато застана пред нея и ме погледне благо, сякаш някаква невидима и мека светлина ме облива цялата. Винаги съм тук с нея, всяка неделя. Искам и ти да я видиш!

Не е писано веднага да влезем в базиликата, вляво зад колоната изскача със смях брадат мъж и изкрещява неистово:

– Oi, os bulgaros! Você tem muita sorte!

– Този същият ли е? – хваща ме изплашена за лакътя Жоана. – Истинска горила!

– Така е! – процеждам през зъби ядовито. – Само не разбрах какво ми каза.

– Хей, българино! Ти имаш голям късмет! – превежда ми израза на английски Жоана. – Какво ли иска да ти каже? Ама че съвпадение, да се натъкнем на него и тук!

– Виж очите му накъде сочат!

Погледите ни се вторачват към тънката връхна дреха на непознатия, откъдето просветва за секунди дълго острие на нож. Мъжът е на няколко метра от двама ни. Той махва ръката си от дръжката на ножа и щом се уверява, че сме забелязали всичко по него, изведнъж се завърта и изчезва зад колоните на базиликата тъй внезапно, както и се е появил.

– Видя, че не ще изкопчи нищо от теб и повече няма да те закача – казва Жоана. – Тия като него са опасни, но не им стиска, навред из града гъмжи от полицията, а те нямат сметка да си имат работа с нея, защото тук, още от времето на Салазар, пипат много здраво и не се шегуват. Е, все пак вече избягвай малките

и тихи улички, когато си сам и докато не научиш добре езика. Спрат ли да те вземат за чужденец, ще е по-различно.

– Това за късмета ми май си е вярно – отвръщам. – Отървах се от неприятна ситуация и заедно с това съм до теб. Разгледах скиците в ателието ти, силно ме впечатлиха. Имаме и сходство в професиите – един фотограф до момиче, което е отличен художник и дизайнер, не е ли знак?

Жоана се усмихна и кимва:

– Понякога съдбата ни праща послания. Но сега е време да влезем...

Когато прекрочаваме в салона на базиликата, мека и блага светлина ни облива, почти невидимо сияние от сребро и слънчеви лъчи; златни отблясъци и люлеещи се пламъци от свещите, техните отражения като призрачни сенки се мятат по стените; статуите на Исус, Богородица, на още светци и светици, чиито имена и дела не познавам, преливат в меки багри заедно със съзвучието от звуци; то блика от полифоничната fuga – запис на катедрален орган, изпълващ пространството с тонове, могъщо извисяващи се нагоре, към огромния купол на храма.

– А това е Фатима, виж как ни гледа с благ поглед, сякаш ни благославя! – сочи Жоана статуята на прочутата светица, за чиито подвизи и сила само съм чувал.

В този миг усетявам лекота в гърдите си. Ставам някак по-благ, по-смирен, забравям за наглия мендиго – просяка с нож под дрехата, за ношните си угризения, за всичко, белязало ме с онова притъпяващо сетивата безчувствие и егоизъм, плод на неистовите ми усилия там някъде на другия край на Европа, да се запазя читав сред пяната на човешката злоба, завист, омерзение в реалността. Всичко е останало назад, където сигурно биха ме нарекли дърво без корен, биха ме укорили, че влизам не в православен, а в католически храм, пък все тъй си се кръстя

отдясно наляво; нима обаче светлината не грее в този миг за всички, нима полъхът на океанския бриз не благославя с прохладата си еднакво и мен, и Жоана, и приятеля ми от пристанището сеньор Габриеле де Соза, но и лъжливия и озлобен просяк, и всички в този огромен и същевременно толкова малък свят, събран в светлина, музика и благ покой, само и единствено достойни да ни отведат към вечността, смисъла на настоящето и безкрайността на времето.

– Красиво място за церемония на двама млади... – повдигам очи към олтара на храма и думите ми прозвучават като въпрос и очакване.

Жоана ме обгръща с бистрата синева на Атлантика в очите си, и на свой ред пита:

– Дори да са от Изтока и Запада на една и съща вяра?

Протягам ръка и погалвам косите ѝ, сякаш докосвам статуите на Исус, Богородица и Фатима, и си казвам: „Жоана, имам предчувствие, че скоро с теб отново ще се завърнем тук, ще стоим един срещу друг под звуците на полифоничната музика от органа, а ти ще си в бяло, красива и нежна, като разцъфнало цвете, обляно от светлината на изгрева...” Но оставям този важен миг за някоя от следващите ни срещи. Става ми леко и знам, че с Жоана имам цялото време на света.

Излизаме от базиликата, прекосяваме площадчето и потъваме в пазвите на Жардим да Ештрела, парк с изкуствено езеро, по повърхността на което плуват птици и екзотични риби, гълъби се завират в краката ни и кълвят трохи от питката, която рони Жоана, струите от фонтана искрят в сребърни отблясъци.

Двама полицаи ни заобикалят и продължават патрулната си обиколка по алеите. Постоянното присъствие, казвам си с крива усмивка; в този миг си припомням за една поскромна градинка в центъра на София, сборно

место за мигранти от арабските страни; крачат нашенските патрули с притворени очи, сякаш не забелязват налягалите пришълци, които скоро ще поемат по дългия си път към Германия и Скандинавия и скоро други ще ги заменят; и докато лежат мургавите, подвикват на българските момичета, и ги мерят с алчни погледи... Слава Богу, парковете на Лисабон имат по-щастлива съдба поне засега.

Откъм океана нахлува свеж полъх на бриз, мека прохлада разлюлява корените на вековните тропически дървета. Тогава Жоана хваща отново ръката ми:

– Благодаря ти, че дойде от толкова далеч. Благодаря ти, че се съгласи да останеш.

– Всъщност, ще останем и двамата на този стар и все пак толкова млад континент, ще го кръстосваме надлъж и на шир. Или пък ще поемем през Атлантика към нови земи, както твоите предци. Ще наричаш своите нови картини, ще видиш непознати места и ще ги обикнеш. Някой ден ще видим, вече заедно, и България...

– А ти ще направиш своите художествени фотографии, тукашните медии и издатели ще ти отворят доста работа.

– И... ако е писано, с теб ще отключим и последната ключалка с ключа на късмета – отворявам с усмивка.

– Знам само, че новите пътища са балсам за сърцето и попътен вятър за душата... – отново ме обгръща с дълбоките си очи Жоана.

Гълъбите доверчиво се завират в краката ни и ние сякаш вече плуваме в синевата на утрото. Далечна корабна сирена откъм река Тежу напомня, че Лисабон е пристанище на света, където мечтите и съдбите се пресичат, за да поемат своя далечен, приказен път.

